

**Hadba
lépés
a Szovjet-
unió
ellen**

Nyolcvan esztendővel eze előtt...

Szakály Sándor

...1941. június 28-án vitéz nagybányai Horthy Miklós, a Magyar Királyság kormányzója - államfő - többek között a következő sorokat írta, Adolf Hitlernek, a Német Birodalom vezérének és kancellárjának: „A szolidaritás szellemében kormányom a német-orosz háború kezdete után azonnal megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a szovjet-orosz kormányval, és amikor a szovjet-orosz légierő magyar területen ismételtén képmutató bombatámadásokat hajtott végre, kinyilvánítottam a hadiállapot beálltát Oroszországgal.”

De mi is történt, és miért született meg ez a levél?

Az 1939. augusztus 23-a óta csaknem két esztendeig megbont-hatatlannak tűnő német-szovjet barátság és együttműködés - amely a Molotov-Ribbentrop-vagy más néven a Sztálin-Hitler-paktumnak volt köszönhető - 1941. áprilisában, a Jugoszláv Királyság elleni német-olasz-bolgár-magyar támadásokat követően jelentős változáson ment keresztül. A felek ellentétei - kié legyen az egyeduralom Európában? - egyre nyilvánvalóbbá váltak. Kérdéssé vált, hogy az érdekszférákra felosztott Európában miként alakulnak a politikai/katonai események.

június 14-én egy várható német-szovjet háború esetén a németekhez való csatlakozást a következőkkel indokolta Bárdossy Lászlónak: „1. mert megköveteli az ország területi épségének, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása; 2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainktól elsőrendű nemzeti érdekünk; 3. mert erre kötelez keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szemben elfoglalt állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is; 4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat; 5. mert további országgyarapításunk ettől függ.”

A Werth Henrik memorandumában foglaltakkal ellentétben a magyar kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem kíván önként felajánlkozni a németeknek.

A memorandum megismerése és az azt megtárgyaló minisztertanácsi ülést követően, 1941. június 19-én Werth Henrik Budapesten tárgyalt Franz Halder vezérezredessel, a német szárazföldi haderő (Heer) vezérkarának főnökével, akitől megtudta, hogy a németek az orosz kérdést fegyveresen fogják elinté-

Bárdossy László magyar miniszterelnök beszéde a parlamentben

Fotó: MTI

június 26-án 13 óra után néhány perccel Kassát is. Azt megelőzően néhány perccel ugyanazon a napon, 12 óra 40 perckor szovjet repülőgép támadta meg a Kőrösmező és Budapesten közötti közlekedési útvonalat

nősíthetetlen támadását. A magyar királyi kormány megállapítja, hogy a támadások következtében Magyarország és a Szovjetunió között a hadiállapot beállott. (Hosszan tartó élianzés és tans a Ház minden

netet közvetítették, hogy a német Wehrmacht megállíthatatlan, legyőzhetetlen, és a „mi érdekünk” az, hogy velük együtt masírozva biztosítsuk az 1938 és 1941 között elért területi visszacsatolásokat

rodalom vezérének és kancellárjának: „A szolidaritás szellemében kormányom a német-orosz háború kezdete után azonnal megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a szovjet-orosz kormánnyal, és amikor a szovjet-orosz légierő magyar területen ismételtén képmutató bombatámadásokat hajtott végre, kinyilvánítottam a hadiállapot beálltát Oroszországgal.”

De mi is történt, és miért született meg ez a levél?

Az 1939. augusztus 23-a óta csaknem két esztendeig megbont-hatatlanak tűnő német-szovjet barátság és együttműködés – amely a Molotov-Ribbentrop-vagy más néven a Sztálin-Hitler-paktumnak volt köszönhető – 1941. áprilisában, a Jugoszláv Királyság elleni német-olasz-bolgár-magyar támadásokat követően jelentős változáson ment keresztül. A felek ellentétei – kié legyen az egyeduralom Európában? – egyre nyilvánvalóbbá váltak. Kérdéssé vált, hogy az érdekszférákra felosztott Európában miként alakulnak a politikai/katonai események. Háború lesz-e a nemzetiszocialista Német Birodalom és a kommunista Szovjetunió között, vagy elsimítják az ellentéteket? A Brit Birodalom – amely egyedül harcolt a Német Birodalom ellen – örömmel fogadta volna a német-szovjet konfliktus fegyveres megoldását, hiszen tehermentesült volna, míg a németekkel fegyvertársi viszonyt ápoló kisebb országok a német sikerek esetén – főleg ha abban ők is részesülnek – a majdani területi „újraszítás” során előnyöket reméltek.

A Magyar Királyság politikusainak és katonai vezetőinek többsége – az adott időszak katonai elemzőihez hasonlóan – úgy vélekedett, hogy egy esetleges német-szovjet háború gyors lefolyású lesz, és az német sikert hozhat. Ebben a helyzetben pedig Magyarországnak el kell döntenie, hogy melyik fél oldalára áll. A Teleki Pál semlegesség irányába mutató politikáját folytatni szándékozó miniszterelnök-külgyminiszter Bárdossy László igyekezett mérséklően fellépni a németek melletti egyre határozottabb állásfoglalást kívánó katonai felső vezetőkkel – Bartha Károly szolgálaton kívüli tábornagy honvédelmi miniszterrel és Werth Henrik gyalogsági tábornokkal, a Honvéd Vezérkar főnökével – szemben. Utóbbi 1941.

ország területi epogeenek, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása; 2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainktól elsőrendű nemzeti érdekünk; 3. mert erre kötelez keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szemben elfoglalt állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is; 4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat; 5. mert további országgyarapításunk ettől függ.”

A Werth Henrik memorandumában foglaltakkal ellentétben a magyar kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem kíván önként felajánlkozni a németeknek.

A memorandum megismerése és az azt megtárgyaló minisztertanács ülést követően, 1941. június 19-én Werth Henrik Budapesten tárgyalt Franz Halder vezérezredessel, a német szárazföldi haderő (Heer) vezérkarának főnökével, akitől megtudta, hogy a németek az orosz kérdést fegyveresen fogják elintézni, ami körülbelül egy héten belül megtörténik. Halder kérte, hogy amennyiben a hadműveletek következtében jelentős orosz erők lépnék át a magyar határt, akkor azokat a magyar királyi Honvédség alakulatai fegyverezzék le, telepíthessenek a németek magyar területre rádióállomásokat stb.

A tárgyalásokról készült feljegyzés szerint a német katonai vezetés nem – és feltehetőleg a politikai sem – számolt tényleges magyar katonai részvétellel. Számoltak viszont azzal a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztályának – katonai hírszerzés és (kém)elhárítás – elemzői. Utóbbiak 1941. június 21-én készült összefoglalójukban azt írták, hogy a német-szovjet helyzet „tisztázása” legkésőbb negyvennyolc órán belül várható, és a Szovjetunió részéről a Magyarországgal szemben várható esetleges lépésekről azt írták, hogy: „Valószínűnek látszik, hogy a szovjet Magyarországgal szemben éppen úgy fog eljárni a háború kitörése esetén, mint a többi környező országokkal szemben, tehát légi és esetleg földi támadás várható.”

Az elemzők nem tévedtek. A Szovjetunió elleni német támadást – 1941. június 22. – követően szovjet légi csapások érték Finnországot és Romániát, valamint 1941.

Bárdossy László magyar miniszterelnök beszéde a parlamentben

Fotó: MTI

június 26-án 13 óra után néhány perccel Kassát is. Azt megelőzően néhány perccel ugyanazon a napon, 12 óra 40 perckor szovjet repülőgép támadta meg a Körösmező és Budapest között közlekedő gyorsvonatot Rahó és Tiszaborkút közelében.

A Honvéd Vezérkar főnöke és a honvédelmi miniszter – Werth Henrik és Bartha Károly – a kapott jelentések alapján szovjet támadókról tájékoztatta az államfőt, aki élve az 1920. évi I. és XVII. törvényekben foglalt jogával – miszerint: „Közvetlen fenyegető veszély esetében a kormányzó a magyar össz minisztérium felelőssége és a nemzetgyűlés késedelem nélkül kikérendő hozzájárulása mellett a hadseregnek az ország határain kívül alkalmazását elrendelheti” – meghozta a döntését, azaz a magyar királyi Honvédség választ ad a nem provokált támadásra.

Az 1941. június 26-án összehívott rendkívüli minisztertanács ülésen – amelynek eredeti, hiteles jegyzőkönyve nem áll a rendelkezésünkre – az államfő döntését jóváhagyták, amelyet másnap, 1941. június 27-én, a Magyar Országgyűlés Képviselőházában Bárdossy László miniszterelnök-külgyminiszter többek között ezekkel a szavakkal hozott az országgyűlési képviselők tudtára: „Tisztelt Ház! (Halljuk! Halljuk!) Egészen rövid bejelentést szeretnék tenni. A Ház elnöke méltó szavakkal bélyegezte meg a szovjet népjogellenes és mi-

nősíthetetlen támadását. A magyar királyi kormány megállapítja, hogy a támadások következtében Magyarország és a Szovjetunió között a hadiállapot beállott. (Hosszan tartó éljenzés és taps a Ház minden oldalán. – Felkiáltások a szélsőbaloldalon? Ki a szociáldemokratákkal! – Maróthy Károly: Ki velük!) Még csak egy mondatot. A magyar haderő a megfelelő megtorló intézkedéseket meg fogja tenni. (Hosszan tartó éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)

Bárdossy László bejelentését megelőzően a magyar királyi Honvéd Légierő bombázó repülőgépei már támadást intéztek szovjet területek ellen, és megkezdődött a magyar királyi Honvédség kijelölt csapattesteinek mozgósítása, amelyek egy mintegy 70-80 ezer főt kitevő seregtestbe – Kárpát-csoport – szervezve megindították a támadó hadműveletüket a szovjet Vörös Hadsereg ellen.

Az adott időben a magyar társadalom tagjainak meghatározó többsége elfogadta az államfői döntést. A politikai és katonai vezetők között nemigen akadt senki, aki a döntést megkérdőjelezte volna. A gyors reagálást néhányan – például Bethlen István gróf, Bajcsy-Zsilinszky Endre – kifogásolták ugyan, de érdemben ellene nem tettek – és nem is tudtak volna tenni – semmit.

Az 1939 és 1941 közötti időszak hatalmas német katonai sikerei szinte mindenki számára azt az üze-

netet közvetítették, hogy a német Wehrmacht megállíthatatlan, legyőzhetetlen, és a „mi érdekünk” az, hogy velük együtt masírozva biztosítsuk az 1938 és 1941 között elért területi visszacsatolások eredményeit, és ne kerüljünk hátrányba a németek oldalán a Szovjetunió elleni hadműveletekbe szinte azonnal bekapcsolódó Román Királysággal és a Szlovák Állammal szemben.

A trianoni békediktátummal „kényszerpályára küldött” Magyarország katonai és politikai vezetőinek nagy többsége 1941 júniusában úgy látta, hogy a Szovjetunió elleni háborúban való részvétel Magyarország javát szolgálhatja. A visszaszerzett területek megmaradhatnak, netán még újabb területek visszatérésére is sor kerülhet, ahhoz pedig egy kis létszámú katonai erővel történő „háborúskodás” talán nem is nagy áldozat.

Az 1941 végére világméretűvé – világháborúvá – váló küzdelem végeredménye azonban nem ez lett. A kezdetben „limitált erőkkkel” háborúba lépő Magyar Királysággal szemben a német politikai és katonai vezetés egyre jelentősebb követelésekkel lépett fel, és annak a későbbiek során ellenállni már nem lehetett. Így a remélt/vágyott sikerek helyett tragédiával zárult a háború, amelynek hatásai napjainkig érezhetőek. ■

A szerző a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója